

RECENZJE I OMÓWIENIA

NATALIA DŁUGOSZ

Instytut Filologii Słowiańskiej

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Wszystko mamy wypisane na twarzy?
Rzecz o bułgarskich frazeologizmach somatycznych
w konfrontacji z językiem polskim i albańskim**

Maciej Szymański, *Bułgarska frazeologia somatyczna z komponentami nazywającymi twarz i jej części na tle polskim i albańskim*, Poznań 2015, Wydawnictwo Rys, ss. 189

Książka *Bułgarska frazeologia somatyczna z komponentami nazywającymi twarz i jej części na tle polskim i albańskim* autorstwa Macieja Szymańskiego stanowi na polskim rynku wydawniczym niewątpliwą osobliwość. Dotychczasowe publikacje z zakresu porównawczej frazeologii polsko-bułgarskiej ograniczają się zaledwie do dwu pozycji książkowych, a mianowicie: *Polskie i bułgarskie związki frazeologiczne* autorstwa Wiary Małdziejewej i Janiny Wójtowiczowej (Warszawa 1994) oraz *Studia nad frazeologią somatyczną języka polskiego i bułgarskiego* autorstwa Elżbiety Michow (Kielce 2013). Całościowe konfrontatywne opracowania frazeologii bułgarskiej i albańskiej oraz polskiej i albańskiej w ogóle nie istnieją. O ile w ramach studiów nad językami bałkańskimi czynione są wybiórcze, niewielkie objętościowo i dość powierzchowne zestawienia bułgarskich i albańskich związków frazeologicznych (por. Szymański 2015: 8, przypis 4), o tyle zaprezentowane w książce Macieja Szymańskiego badania konfrontatywne polskich i albańskich paraleli frazeologicznych są sprawą bez precedensu.

Zasadnicza część książki składa się z trzech rozdziałów podzielonych na podrozdziały. Rozdział 1 pracy poświęcono zagadnieniom metodologicznym. Autor w skrócie prezentuje stan badań nad frazeologią polską, bułgarską oraz albańską. Zwraca szczególną uwagę na kilka wybranych a istotnych ze względu na rodzaj analizy, teoretycznych problemów frazeologii, w tym m.in. wariantywność frazeologizmów, ich sposoby klasyfikacji, motywacja frazeologizmów. Porusza wybrane zagadnienia frazeologii porównawczej, opisując przy tym rzeczowo przyjęty w pracy sposób rozumienia tożsamości frazeologizmów. Podkreśla także specyfikę frazeologii somatycznej jako materiału źródłowego dla rekonstrukcji językowego obrazu świata oraz opisuje podstawę materiałową badań. W pracy poddano analizie somatyczne związki frazeologiczne zawierające komponenty: *око, уста, нос, лице, мустак, вежди, брада, устни, зеница, клепач*. W tej części zabrakło jednak odwołania

do najnowszego i najpełniejszego jak dotąd teoretycznego opracowania z zakresu bułgarskiej frazeologii, a mianowicie do pozycji *Българска лексикология и фразеология*, том 2: *Българска фразеология* Stefany Kałdiewej-Zachariewej (Sofia 2013). Uwzględnienie zaprezentowanych we wspomnianym powyżej opracowaniu poglądów mogłoby rzucić nowe światło choćby na zagadnienie wariantowości bułgarskich frazeologizmów, a także relacji motywacyjnych, jakie zachodzą między znaczeniem dosłownym a przenośnym w tego typu związkach wyrazowych. Pewien niedosyt pozostawia także podrozdział zatytułowany *Językowy obraz świata*. Napisany został dość zdawkowo i pobieżnie. Sam bowiem termin JOS w polskiej tradycji lingwistycznej bywa pojmowany bardzo różnie, a różnice definicyjne dotyczą także typów źródeł, z jakich należy korzystać przy rekonstrukcji JOS (por. choćby szkoła warszawsko-lubelska: Jerzy Bartmiński, Renata Grzegorzczkowska, Jolanta Maćkiewicz, Ryszard Tokarski i in., szkoła wrocławska: Janusz Anusiewicz, Anna Dąbrowska, Michael Fleischer; wykorzystanie dla rekonstrukcji JOS trojakiemu typu danych, wydobytych z systemu językowego, tekstów i ankiet: Jerzy Bartmiński, Wojciech Chlebeda). W kontekście różnic w rozumieniu pojęcia JOS, a tym samym stosowania różnych podejść metodologicznych, oczekiwalibyśmy wyraźnej deklaracji badacza w odniesieniu do tych dwu aspektów analizy kognitywnej. Nie została ona jednak jednoznacznie sformułowana, co każe czytelnikowi domniemać, że punkt wyjścia dla badań stanowi jedyna za cytowana w pracy definicja JOS.

W rozdziale 2: *Paralele bułgarskich związków frazeologicznych w języku polskim i albańskim* porównuje się tożsame związki frazeologiczne w trzech językach ze względu na różnice w budowie gramatycznej komponentów, różnice leksykalne i leksykalno-gramatyczne i różnice semantyczne. W tym miejscu poruszono także niezwykle interesujące zagadnienie międzyjęzykowych homonimicznych związków frazeologicznych, czyli jednostek spełniających warunek odpowiedniości, czy wręcz identyczności formalnej, ale różniących się pod względem znaczenia. Punkt wyjścia dla wyznaczenia paraleli frazeologicznych stanowi materiał bułgarski. Rzetelna analiza faktów językowych pozwoliła na uwypuklenie cech charakterystycznych w strukturze zarówno formalnej, jak i znaczeniowej badanych frazeologizmów. Porównanie bułgarskich związków wyrazowych z jednej strony z materiałem polskim, z drugiej z materiałem albańskim daje przyczynek do wysunięcia pewnych ogólnych wniosków na temat stopnia bliskości tychże języków w zakresie frazeologii somatycznej z komponentami nazywającymi twarz. Wyniki konfrontacji mogą stanowić dodatkowy argument w dyskusji na temat tendencji wskazujących na słowiański lub bałkański rys bułgarskiej frazeologii. W tym kontekście cennych danych dostarcza wien czące podrozdział zestawienie ilościowe, z którego wynika, że spośród pięciuset bułgarskich frazeologizmów 39% posiada izomorficzny odpowiednik w języku polskim, a ponad 50% w języku albańskim. Zatem dane jednoznacznie wskazują przewagę podobieństw bułgarsko-albańskich nad podobieństwami bułgarsko-polskimi.

Trzeci rozdział pracy *Struktura semantyczna frazeologii somatycznej* wyjaśnia w końcu koncepcję zadeklarowanego przez Autora kognitywnego aspektu badania. Ta część pracy zawiera analizę semantyczną bułgarskich frazeologizmów somatycznych z uwzględnieniem polskich i albańskich przykładów. Związki wyrazowe zaklasyfikowano do odpowiednich pól tematycznych wyszczególnionych dla polskiej leksyki współnoodmianowej przez Andrzeja Markowskiego. Zastosowanie wypracowanego przez Andrzeja Markowskiego modelu pól tematycznych do analizy struktury znaczeniowej frazeologizmów jest niewąt-

pliwie trafnym wyborem. Przyjęta metoda pozwoliła bowiem na zrekonstruowanie domen (m.in. czasu, przestrzeni, emocji), do których najczęściej odnoszą się badane frazeologizmy somatyczne, uwypukliła silnie antropocentryczny charakter językowego obrazu świata zawartego w badanym materiale językowym. W oparciu o tę metodę okazało się możliwe wskazanie istotnych dla danej społeczności wartości, choćby takich jak honor i towarzyszące jego utracie poczucie wstydu. I wreszcie ten sposób podziału materiału językowego pozwolił na wysunięcie wniosku o zbliżonym układzie tematycznym frazeologii somatycznej z komponentami twarzy w badanych językach.

Poza wymienionymi rozdziałami książka zawiera indeks poddanych analizie bułgarskich związków frazeologicznych wraz z ich izomorficznymi ekwiwalentami semantycznymi w języku polskim i albańskim. Materiał ten z powodzeniem może służyć jako pomoc dydaktyczna choćby polskim studentom bałkanistyki (z kierunkowym językiem albańskim).

Podsumowując, pracę cechuje staranność w doborze zaprezentowanego materiału językowego, w tym zwłaszcza bardzo przemyślane podejście do zagadnienia tożsamości frazeologicznej. Autor swobodnie operuje bogatą ilością przykładów, trafnie ilustrując przy ich pomocy specyficzne cechy narodowe frazeologizmów somatycznych zarówno na płaszczyźnie budowy formalnej, jak i struktury semantycznej. Analizuje zagadnienia z perspektywy synchronicznej, ale w sposób właściwy dla językoznawstwa kognitywnego (podejście integracjonistyczne) nie odrzuca możliwości odwołania się do diachronii, co z punktu rozpatrywanej materii ma istotne znaczenie. W książce przeprowadzono szczegółową analizę formalną frazeologizmów, konfrontując materiał z trzech języków, z których bułgarski i polski stanowią parę języków blisko spokrewnionych, natomiast bułgarski i albański są bliskie geograficznie (bałkańska liga językowa). Druga, zrównoważona pod względem objętości część książki została poświęcona zbadaniu znaczenia frazeologizmów ze wskazaniem na elementy (zwłaszcza bułgarskiego) językowego obrazu świata, do których odsyła materiał językowy. Takie wielopłaszczyznowe potraktowanie przedmiotu badań przez Autora, przy jednoczesnym utrzymaniu rzetelnego poziomu analizy i czytelności przekazu, sprawia, że czytelnik otrzymuje kompleksowy obraz badanego zjawiska, który układa się w logiczną całość. Z przekonaniem rekomenduję książkę nie tylko slawistom i bałkanistom, ale każdemu językoznawcy.